

Ірина БРЕНИЧ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія КОЗАК,
асистент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

ДІАГНОСТИКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ (МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ) У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Виявлення серйозних мовленнєвих порушень у дітей та вибір найефективніших шляхів їх корекції залишаються актуальними питаннями у логопедії. Це набуває особливого значення в умовах постійного вдосконалення змісту корекційного навчання в системі спеціальної дошкільної освіти. У вітчизняній логопедичній науці та практиці досягнуто значного прогресу у створенні корекційних програм, методик, підручників, а також навчальних і практичних посібників. Їхнє впровадження в практику забезпечує ефективність і результативність освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Раннє виявлення проблем мовленнєвого розвитку дозволяє запобігти їх подальшому ускладненню та мінімізувати негативний вплив на інші аспекти розвитку дитини, зокрема когнітивні, соціальні та емоційні. У перші роки життя дитина проходить критичні етапи формування мовлення, і будь-які порушення на цьому етапі можуть призвести до серйозних труднощів у навчанні та соціалізації в майбутньому. Тому своєчасна діагностика і корекція мовленнєвих порушень є важливими умовами успішного розвитку дитини.

Сучасні дослідження вказують на зростання кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема мовленнєвого. Це зумовлює потребу в створенні оптимальних умов та ефективних методів для досягнення успішних результатів логопедичної корекції, чого очікують як науковці, так і педагоги-практики та батьки.

Відомо, що правильне мовлення є ключовою умовою для повноцінного розвитку дитини та її соціальної адаптації. Своєчасна логопедична діагностика допомагає уникнути соціальної депривації у дитини, максимально використовувати сензитивні періоди для формування

мовлення як вищої психічної функції, ефективно коригувати темпи психомовленнєвого розвитку та запобігати виникненню вторинних порушень. Чим раніше будуть виявлені індивідуальні проблеми у ранньому мовленнєвому розвитку дитини, тим більше часу матимуть батьки та педагоги для їх корекції.

Діагностика мовленнєвих порушень у дітей раннього віку потребує комплексного підходу, що включає спостереження, оцінку навичок і взаємодію дитини з оточенням. Важливою умовою комплексного обстеження є злагоджена співпраця фахівців медико-психолого-педагогічного профілю: логопеда, психолога, вихователя, невропатолога, лікаря лікувально-фізичної фізкультури (ЛФК) та інших. Завданням діагностики є не лише виявлення порушень, але й визначення оптимальних шляхів корекції для гармонійного розвитку дитини.

Сучасні дослідники приділяють значну увагу порушенням мовленнєвого розвитку у дітей перших трьох років життя. Актуальність ранньої допомоги зростає, оскільки частка здорових новонароджених знизилася до 35 %, і близько 80 % мають фізіологічну незрілість. Приблизно 70 % новонароджених діагностовано з перинатальним ураженням центральної нервової системи, що може включати мінімальну мозкову дисфункцію, перинатальну енцефалопатію, рухові порушення та гіперзбудливість. У результаті в таких дітей часто спостерігається порушення у психофізичному та мовленнєвому розвитку [2, с. 102–105].

Батьки та педагоги закладів дошкільної освіти мають приділяти особливу увагу виправленню порушення в мовленнєвому розвитку дітей з молодшого дошкільного віку. Слабкий лексичний запас, несформоване фразове мовлення та порушення звуковимови слід виявляти якомога раніше, щоб відразу розпочати корекційні заходи. Проблема ранньої діагностики та своєчасної корекції мовленнєвого розвитку є актуальною, оскільки багато батьків дітей з порушеннями мовлення на ранніх стадіях не приділяють цьому належної уваги. Вони часто вважають, що труднощі зникнуть самі по собі, не займаються розвитком дитини самостійно і не звертаються до фахівців для отримання допомоги. Якщо ранню діагностику та корекційний вплив здійснено на першому-другому році життя, багато дітей, попри складність порушення, до трьох-п'яти років можуть досягти рівня загального і мовленнєвого розвитку, що відповідає віковим нормам [3,

с. 393–402]. Під час діагностики дитини раннього віку важливо не лише виявити інтелектуальні, мовленнєві, рухові або сенсорні порушення, але й поставити клінічний діагноз, який відобразитиме причини та механізми порушень розвитку. Це необхідно для визначення прогнозу соціалізації та навчання дитини, а також для вибору підходів і методів лікувально-корекційної роботи.

Основним завданням логопедичного обстеження дітей раннього віку (від народження до 3 років) є детальний і максимально об'єктивний аналіз розвитку мовлення, а також визначення факторів, які позитивно або негативно впливають на формування мовленнєвої системи. Це дає змогу вчасно виявити та розпізнати можливі порушення мовлення.

У сучасній логопедії мовленнєві порушення в ранньому віці називаються «затримкою мовленнєвого розвитку». Головними діагностичними ознаками мовленнєвих дизонтогеній є значний дефіцит експресивного словникового запасу та пізня поява фразового мовлення. Ці ознаки визначають основні напрями диференціальної діагностики та корекційних заходів.

Важливим є врахування закономірностей нормального розвитку дитячого мовлення та вибір відповідних методів діагностики, таких як:

- анкетування та бесіда з батьками;
- спостереження за поведінкою дитини у природних умовах та під час виконання спеціальних завдань;
- вивчення медичної документації;
- бесіди з вихователями та іншими педагогами.

Діагностика має проводитися в присутності батьків або осіб, які їх замінюють, оскільки вони є важливою складовою корекційно-педагогічної роботи. Анкетування та бесіди з батьками дозволяють виявити їхні скарги та очікування. До медичної документації належать медична карта дитини або виписки з неї, складені такими фахівцями, як педіатр, невропатолог, психолог, психоневролог, отоларинголог тощо. Вона надає інформацію про акушерський анамнез та розвиток дитини, включаючи консультації фахівців та результати обстежень, таких як ЕЕГ, РЕГ, ЕХО-ЕГ, що дає змогу оцінити психофізичний розвиток дитини на різних етапах [1, с. 215–220].

Визначаються особливості психомоторного розвитку дитини, зокрема, коли вона освоювала основні етапи розвитку загальної моторики, такі як

утримання голови, вміння сидіти і ходити. Аналізується час початку різних форм домовленнєвої активності (белькотіння, гуління, лепет), а також поява та інтенсивність смоктального рефлексу, перших слів, лепетної фрази та подальший мовленнєвий розвиток. Розглядаються особливості мовленнєвого середовища, а також спадкові фактори, зокрема наявність або відсутність мовленнєвих порушень у родині.

Комплексне вивчення дітей раннього віку охоплює аналіз компонентів соціального розвитку: контактності, емоційної сфери, способів спілкування, навичок самообслуговування (під час їжі, одягання, роздягання, особистої гігієни). Окрім цього, досліджуються аспекти пізнавального розвитку: сенсорний розвиток (зорове, слухове, тактильно-кінестетичне сприйняття, просторове сприйняття), розвиток предметних дій, рівень пізнавальної активності, мотивація до різних видів діяльності, знання про навколишній світ, увага, навчальна здатність і використання адаптованих засобів підтримки.

Отже, логопедичне обстеження дітей раннього віку з затримкою мовленнєвого розвитку здійснюється поетапно, передбачаючи динамічне спостереження за їхнім спілкуванням і мовленнєвою поведінкою як у природному, так і в стимульованому логопедом середовищі. Воно передбачає аналіз форм і засобів комунікації дитини з матір'ю, а також вивчення мовленнєвого оточення і його впливу на розвиток комунікативних навичок дитини.

Список використаних джерел:

1. Хоменко С. Логопедичне обстеження в системі комплексного вивчення дітей раннього віку з порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. № 27. С. 215–220.
2. Туренко Н. Проблема ранньої діагностики та корекції відхилень у мовленнєвому розвитку дітей молодшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2015. № 4. С. 102–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_4_22 (дата звернення: 10.10.2024).
3. Тищенко В. В. Логопедична тераностика: концепт нового напрямку діагностики та корекції мовленнєвих порушень *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. № 7. С. 393–402.